

هو الحق

منطق و نقاد اندیشی

مدرس: مرتضی روحانی

الف) توصیف درس:

تحصیل در دانشگاه مملو از وظایف و ملزوماتی است که نهاد علم یا توقع دیگران بر دوش ما می‌گذارد. هر روز متون مرتبط با رشته‌مان را می‌خوانیم. بر سر کلاس‌ها و برای انجام پروژه‌های کلاسی یادداشت می‌نویسیم. با یکدیگر درباره‌ی امور مختلف صحبت می‌کنیم و گمان می‌کنیم که همه این‌ها را بر بنیادی از عقلانیت و تفکر انجام می‌دهیم. اما دقیقاً چه کسی این اطمینان را به ما داده است که در کارهای هر روزه‌مان بر طریق صواب هستیم؟ بگذارید سوالی ساده اما صریح بپرسیم. آیا هر کسی که سخن می‌گوید سخنور است؟ هر کسی که می‌نویسد، نویسنده است؟ یا هر کس که فکر می‌کند متفکر است؟ روزمرگی بستر زایش غفلت است. اینکه کاری را به صورت روزمره انجام می‌دهیم نباید موجب شود که باور کنیم در آن کار حرفه‌ای هستیم. اگر از روز اول این الگورا خطا آموخته باشیم چه؟ اگر گذشتگان مان هم آن کار را اشتباه انجام داده باشند چه؟ آیا تشخیص این خطا سخت‌تر نمی‌شود؟

میراث سقراط و سوالهای آبرونیکش، ارسطو و ابداع منطق، گفتگوهای افلاطون، تأکید دکارت بر روش، کانت و تأکید بر محدودیت قوای ادراکی انسان در نهایت به دست جان دیویی رسید و مفهوم تفکر تأملی (Reflective tinkering) شکل گرفت. مفهومی که زاینده تفکر نقاد شد. او در تعریف این مفهوم می‌گوید: «بررسی فعال، مداوم و دقیق یا هر شکل فرضی دانش با توجه به دلایلی که آن عقیده را تأیید می‌کنند و نتایج بیشتری که این عقیده به آنها گرایش دارد». دیویی یک حرف ساده اما بسیار دقیق می‌زند. او میخواهد به ما بگوید که ما باید به پیش‌فرض‌های مان آگاه و به توابع صحبت‌های مان ملتزم باشیم. اما فهم پیچیدگی‌های تفکر و معلوم شدن نسبت آن با عاطفه، هیجان، زبان، حس و... به ما می‌گوید که دیگر یک فرمول ساده و تک‌خطی برای تفکر وجود ندارد بلکه آن حاصل پرسیدن سوالات مکرر و به‌جا است. اما این سوالات چیست و از کجا می‌آیند؟ این همان چیزی است که ما در درس منطق و تفکر نقاد به آن خواهیم پرداخت.

ب) اهداف درس:

- فهم چيستی تفکر نقّاد و پيش فرض های معرفتی آن
- تفاوت تفکر نقّاد با منطق سنتی و منطق جدید
- شناخت مهارت های تفکر نقّاد و مهارت به کارگیری آنها

ج) سرفصل ها:

۱. چيستی تفکر نقّاد

- ← پيش فرض های تفکر نقّاد (رابطه تفکر و الگوی تفکر یا فلسفه و منطق)
- ← تفاوت تفکر نقّاد با منطق جدید و قدیم
- ← دانش عصب شناسی و تفکر نقّاد (نسبت فیزیکیالیسم و تفکر نقّاد)
- ← تفکر نقّاد و مسئله روایت
- ← ویژگی های یک اندیشمند نقّاد (کنجکاوی، ذهن باز، حقیقت جویی، انصاف، تحلیل گری و...)

۲. مسئله و استدلال چيست

۳. تعاریف

- ← عدم وضوح اصطلاحات
- ← اصطلاحات مورد مناقشه

۴. الگوهای مختلف استنتاج

- ← قواعد عمومی
- ← استدلال های تمثیلی
- ← استدلال های استنتاجی

۵. مغالطات رایج

- ← مغالطات صوری (مغالطات وضع تالی، رفع مقدم، مقدمات منفی، ابهام انعکاس، سوء تالیف، و...)
- ← مغالطات ناشی از پيش فرض (مغالطات توسل به اکثریت، سنت / تجددگریزی، عدم سابقه، میانه روی و...)
- ← مغالطات مقام نقد (مغالطات تکذیب، تحقیر، ادعای ابهام، تخصیص، خلط علت و دلیل، سوال مرکب و...)
- ← مغالطات مقام دفاع (مغالطات البته - اما، تغییر موضع، تبعیض طلبی، توسل به واژه های مبهم و...)

۶. خطاهای شناختی

- (سوگیری انطباقی، توهم کنترل، توهم شفافیت، درماندگی اکتسابی، سوگیری خودباورانه، اعتباردهی ذهنی، سوگیری روال نگر، سوگیری گذشته نگر، سوگیری تاییدی، اثر تماشاگر، اثر دانینگ کروگر و...)

۷. ارزیابی و تصمیم گیری

د) شیوه برگزاری کلاس و ارزشیابی:

از آنجا که تفکر نقاد در واقع یک مهارت برای به کار بردن آن در متن زندگی است، و غرض از کلاس هم همین می‌باشد کلاس به صورت کارگاهی برگزار خواهد شد و از آنجا که قصد داریم این نوع تفکر در زندگی روزمره مان به کار بیاید، محور اصلی سوالات و تمارین ما مبتنی بر حوزه پرسش‌های اخلاقی است و این الگو در آزمون پایان ترم نیز لحاظ می‌شود.

بارم بندی نمره نهایی بر این اساس می‌باشد:

حضور در کلاس (۲ نمره)، مشارکت در بحث کلاسی و پیش مطالعه (۳ نمره)، تمارین کلاسی (۶ نمره) و امتحان پایانی (۹ نمره) خواهد بود.

ه) منابع:

• منبع اصلی:

ام. نیل براون، استیوارت ام. کیلی، کورش کامیاب (۱۳۹۹). راهنمای تفکر نقادانه، انتشارات مینوی خرد

• منبع بخش مغالطات:

خندان، علی اصغر. (۱۳۸۴). مغالطات، بوستان کتاب قم

در مواقع مورد نیاز نیز به دو کتاب ذیل ارجاع داده خواهد شد:

- Stuart, Hanscomb (2023), Critical thinking: the basic (second edition), Routledge
- Steven Novella, (2012), Your deceptive mind: a scientific guide to critical thinking skills. the Teaching Company